İslâm Ve Sekülerliğin Kaynakları

Yasin Aktay*

Dinin modern ve postmodern dönemlerde insan hayatında nasıl bir yer tuttuğuna ve tuttuğu bu yerin nasıl bir değişkenlik içinde olduğuna dair bir sürü şey okuduk, dinledik. Bu okuyup dinlediklerimizin arasındakilerin önemli bir kısmı dünyanın gidişatına dair bir tespit yapmaktan ziyade nasıl olması gerektiğine dair normatif bir söylem içeriyor. Dinin günlük hayattaki veya siyasetteki yerinin şu kadar veya bu kadar olması gerektiğine dair bu söylem büyük ölçüde laiklik tartışmaları etrafında cereyan ediyor.

Normatif olan kısmının din ile devlet ilişkilerini düzenlemekle ilgili siyasi bir baskıya ve programa dönüşmesine adeta aşinayız. Oysa gerek laiklik gerekse sekülerleşmeyle ilgili sosyal bilim literatürü dünyada sekülerleşmeyi bir zihniyet dönüşümü, gündelik hayata dair alışkanlıkların, tasavvurların bir değişimi olarak teşhis ve tespit etmekle ilgilenir. Bu düzeyde normatif olmaması beklenir. Gerçekten modernleşmeyi doğuran süreçlerin hepsi aynı zamanda ciddi bir sekülerleşmeyi, bir siyasi baskının konusu olmasa bile, gündelik sanayileşme ve kentleşme süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkarır.

Geleneksel toplum, dünyada olup biten her şeyin bu dünyanın ötesinden bir nedenle ilişkilendirilmesi dolayısıyla büyülü addedilir. Buna mukabil gündelik hayatın birçok yönü veya siyaset, bu büyülü dünyanın gereklerine göre düzenlenir. Bu da geleneksel toplumun dinselliğinin bir göstergesidir. Oysa modern topluma geçişin en önemli göstergesi, dünyada

* Prof. Dr.

atıf/citation: *tezkire: düşünce, siyaset, sosyal bilim dergisi*, sayı 57, ekim 2016, s. 83-92

olup biten her şeyin nedeninin yine bu dünyanın sınırları içinde aranması ve çeşitli dinsel dünyalar arasındaki farkların yol açtığı göreceliğin geniş bir bilinç atmosferi oluşturması dolayısıyla sekülerleşmenin herkes tarafından benimsenmesi oluyor. Modern kent, insanların beraber yaşadıkları, fakat dünyaya başka bir inançtan baktıklarını fark ettikleri insanlara karşı bir tür empati düzeyinin kültürün önemli bir parçası haline geldiği kenttir.

Sosyal bilimcilerin resmettikleri bu sekülerleşme tablosu modern toplumun neredeyse tamamlayıcı bir kesitidir. Bu tablonun detaylarında, insanların günlük yaşamlarını düzenlerken ve belirlerken dinsel herhangi bir etkiden kademeli olarak bağımsızlaşmaları da vardır. Devlet ile dinin birbirinden ayrılması ve bunu düzenleyen kurallar sadece siyasete değil, bizzat bireysel hayata da hâkim olan bir dünyevileşme sürecidir. Aslına bakarsanız sekülerleşmenin birçok tanımı arasında en uygun tanımlardan biridir "dünyevileşme" ve bu haliyle dünyanın dinselliğinin tam karşıtı olarak alınır. O kadar ki, ünlü Alman filozofu F. Nietzsche yaşanan süreci Tanrının ölümü diye nitelemekten çekinmeyecektir.

Modernleşmeyle ilgili bütün tespit ve analizler dünyaya her geçen gün dünyevileşmenin, yani din karşıtlığının daha fazla hâkim olduğunu söylerken, tersine yirminci yüzyılın son çeyreği dinin şaşırtıcı bir dönüşüne tanık oldu. Sadece İslam dünyasında değil, Hıristiyan, Yahudi ve Budist dünyada da modernleşme teorilerinin resmettikleri gibi dinsellikten sıyrılma süreci bir yana, hepsinde dine -belki modern bir formatta da olsadaha fazla tutunma emareleri belirmeye başladı. Dünyada birçok savaş, çatışma, gerilim ve gelişme içinde en önemli faktörlerden biri olarak yine din öne çıkmaya başladı. Bu durum bazı sosyologlarda, modern dönemde alelacele öldürülmüş olan "Tanrının bir tür intikamı" olarak nitelendi. Bugün AB'nin özellikle bir İslam ülkesi olarak Türkiye'ye doğru genişlemesiyle ilgili stratejiyi sınırlayan en önemli faktörün din olduğu tartışılmaz bir gerçek. Yine Ortadoğu'da bütün dünyayı etkileyen gerilim hattının en önemli durağı olan İsrail'in varlık nedeni de, ürettiği bütün gerilimlerin kaynağı ve referansı da din. Ona karşı çıkanlar da aynı motivasyonla ve aynı referansla karşı çıkıyorlar. Yani dinsellik özellikle uluslararası siyasette halen en belirleyici motivasyon olma özelliğini koruyor. Aynı şekilde ülkelerin kendi içlerindeki siyasetlerde de dinsellikte bir azalma yerine bir artış söz konusudur.

Buna rağmen hem dindar hem de laik kesimden dünyevileşmeye doğru bir gelişim içinde olduğumuza dair ortak bir saptama var. Tabi bu saptama dindar kesimde bir tür yakınma ve endişeli uyarı olarak ifade buluyor, ama bu endişeler durumu betimleyici olma iddiası da taşıyabiliyor. Fakat ilginç

biçimde bu endişeli söylemler giderek laik bir noktadan yola çıkarak üretilmiş betimleyici söylemlere eklemleniyor.

Peki klasik modernist teorisyenleri bile boşa çıkartmış bunca dinsel gelişmeye karşılık, din ve dünya ilişkilerinde gidişatın bugün için gittikçe daha fazla sekülerleşmeye doğru evirildiğini yine de söyleyebilir miyiz?

Bugün sekülerleşme sosyolojisine hâkim olan literatür, ilginç biçimde dinselliğin en belirgin göstergelerini bile evirip çevirip aslında sekülerleşmenin göstergelerine dönüştürmekte bir maharet kesp etmiş gibi. Mesela Müslümanlar arasında görüş ayrılıklarının olması ve bu ayrılıkların normal kabul edilebilmesi sekülerleşme sürecinin bir aşaması gibi görülebiliyor. Artan İslami görünürlüğün yanı sıra bu İslamiliğin başka milletlerle beraber de yaşamayı kabul etmesi, aynı şekilde, Müslümanların zaten başlangıcından beri ortaya koymuş oldukları son derece özgüvenli dinsel tutumun bir parçası olarak değerlendirileceği yerde, ulaşılması mukadder bir *telos* olarak sekülerleşmenin bir gereği, sonucu veya göstergesi olarak görülebiliyor aynı bakış açısından. Sekülerleşme bu anlamıyla eninde sonunda herkesin ulaşacağı bir tür "tarihin sonu" aşamasına denk düşen bir kültür veya nihai yaşam biçimi mi? Aslında sekülerleşme ile laiklik arasında bir ayırım yapma ihtiyacı bile konunun bir sosyolojik süreç olma keyfiyeti ile bir siyasi rejim olma keyfiyeti arasında çizilebilecek sınırın, Türkiye'de epeyce koyu olabilmesinden ileri geliyor. Doğrusu bugünlerde bu tartışmaya birçok açıdan biraz daha takılmakta büyük fayda var. O yüzden devam edeceğiz.

Seküler Çağ mı Dediniz?

Sekülerleşmeyle ilgili literatürü okuyup, söylemlerine gereğinden fazla kulak kabarttığınızda dünya tarihini sekülerleşmeye doğru akan bir süreç olarak görmekten kendinizi alamazsınız. Çünkü bu literatür adeta başrolünü sekülerleşmenin oynadığı bir film gibi anlatıyor her şeyi. Aslına bakarsanız bu izlenimi sadece sekülerleşmenin tarihini okurken edinmiyorsunuz. Modernleşme tarihini okuduğunuzda da sınıf çatışmalarının tarihini okuduğunuzda da başka türlü edinebiliyorsunuz. Modernleşme teorileri dünyada önceden olup bitmiş ve olup bitmekte olan her şey *telos*u (amacı, varış noktası) modernleşme denilen şeye yöneltmektedir. Orada da başrolde modernleşmenin olduğu bir film izliyoruzdur.

Marksistler için dünya tarihinde kayda değer ne varsa ancak sınıf çatışmaları içinde anlamını bulur ve dünya tarihi yönü ve istikameti komünizm olan bir tutarlı ve düzenli diyalektik süreç olarak çalışır. İlk dönem

Marksistlerin o yüzden dünya tarihinde sınıf çatışmalarından başka hiçbir şeye ilgilerini çekmek mümkün olmaz.

Marksist bir pencereden baktığınızda her şey Marksist teoriyi doğrulamakta ve sınıfların çatışmaları insanlığı her geçen gün o muhteşem finale doğru yaklaştırmaktadır. Hoş, bir türlü tutmayan öngörüler yüzünden bu nazariyeden bakanların sayısında gittikçe azalma, bakmakta ısrar edenlerin şevkinde bir kırılma yaşanıyorsa da söylemi üretmekte ısrar edenlerin dünyasından görüntü budur.

Gündelik hayatın giderek sekülerleştiğine dair bize adeta yüklenen izlenimlere bu noktadan bakmakta fayda var. Yani büyük ölçüde olay tarih yazımıyla ve bu esnada nasıl bir anlatı kurduğunuzla ve anlatınızın merkezine neyi koyduğunuzla ilgili bir konudur.

Charles Taylor'un *Seküler Çağ* diye Türkçeye de tercüme edilen devasa kitabının sayfalarına daldığınızda, sekülerleşmenin farklı toplumlarda farklı şekillerde cereyan ettiğine dair, oryantalizmle veya Avrupa-Merkezci tarih yazımıyla cedelleşen bir çabayı da görürsünüz gerçi, ama neticede bütün hikâyenin merkezinde dünyanın sekülerleşmeye doğru bir evrim içinde olduğuna dair anlatıyla da yüklenmiş oluyorsunuz. Anlatının bir evrim kurgusu içinde yapılmış olması ve neticesinde sekülerliğin tarihin sonundaki muzaffer olarak resmedilmesi, aslında, daha önce de değindiğimiz gibi, bütün modernleşme anlatılarının başka bir veçhesini oluşturuyor.

Oysa aynı gerçekliğin başka sosyal çevrelerde veya alemlerde başka türlü yaşanması, hissedilmesi veya algılanması da mümkün. Bizim cephemizden baktığımızda gördüğümüz bir Seküler Çağ değil, her geçen gün daha fazla dinselliğe gark olmuş bir çağdır mesela. Dünya her geçen gün dinsel bağnazlığa daha fazla kapılmakta, sekülerliğin en üst örneklerinin ilk görüldüğü Avrupa kıtasının her tarafına sağ muhafazakâr partilerin popülaritesi daha fazla artmaktadır. Bu artış aynı zamanda dini kimliğin de belki dindarlıkla orantılı olmasa da, güçlenişini ve etkili hale gelmesini beraberinde getirmektedir.

Ortadoğu'da yaşanan hadiselere tamamen dinsel bir pencereden bakan ve bu sürece tam da bu motivasyonla katılanların belirleyicilikleri azımsanmayacak boyuttadır. İsrail'in güvenliği için ABD'nin giriştiği büyük maceraların ABD'nin ekonomik çıkarlarıyla veya başka bir rasyonaliteyle açıklanabilir bir tarafı yok mesela. Bu coğrafyada olup bitenleri tamamen kendi dinsel istikbalinin bir gerçekleşmesi olarak gören yığınla insan yaşıyor ABD'de de Avrupa'da da ve tabi, farklı bir bakış noktasından da olsa, Müslüman dünyada da.

Bu cihetten baktığınızda bu çağın baskın karakteri olarak sekülerliği değil, alabildiğine belirleyici olan bir dinselliği görüyorsunuz; eskatolojisiyle, teodisesiyle, teolojisiyle, mesiyanizmiyle, bütün bunlara hayat veren pratik katılımıyla... Yani tanrıyı kıyamete zorlayarak kehaneti gerçekleştirmeye azmetmiş kul iradesiyle.. İşte öyledir insan; Yasin suresinde buyrulduğu gibi, insanlar "Kendilerine yardım etsinler diye tapındıkları tanrılara, kendileri hayat vermek üzere, onların emrinde hazır ordulara dönüşürler". Bu görüntüde putperestlik vardır, ama dinsellikten uzaklaşma yoktur, bilakis yoğun bir dinsellik vardır.

Dinsellik veya sekülerlik düzeyinin büyük ölçüde görünürlük miktarıyla ölçülmesi kaçınılmaz gibi. Sekülerleşmeyi anlatan söylemler de dindarlaşmayı, muhafazakarlaşmayı anlatan söylemler de dinin görünürlüğünü baz alarak temellendirir iddialarını. Oysa söz konusu olan dindarlık olduğunda niyetin, kalbin, samimiyetin ne kadar önemli olduğunu yeterince takdir eden nesnel bir ölçüt yok. Basit bir örnek olarak başkaları görsün, toplumda bir yer edinsin diye kılınan ve dindarlıktan zerre kadar nasibi olmayan bir namaz kaçınılmaz olarak dinsellik istatistiğine yazılır. Oysa aslında o namaz alabildiğine seküler bir namazdır.

Buna mukabil, işini en iyi şekilde yapan, bir ibadet aşkıyla ve Allah'ın rızasını böylece kazanacağına inanarak bunu yapan birinin eylemi hiçbir şekilde dinsel bir kategoride kaydedilmez bile. Halbuki bu eylem de son derece dindarca bir eylemdir. O yüzden bir mümin en dünyevi gibi görünen, değerlendirilen bir eylemi bile besmeleyle yapar ve onu bir anda dinselleştirir. Aynı eylemi bir başkası alabildiğine seküler bir eylem olarak, kendi eylemi olarak da yapabilir. Dışarıdan bakan biri bu iki eylem arasında bir ayırım yapamaz, ama iç dünyalarında bu iki eylem arasında kapanmaz bir fark vardır.

Kur'an'ı okuyan ve zihni Kur'an'ın kavramlarıyla, kalbi onun ayetleriyle titreşen bir Müslüman için dünyada olup biten her şey Allah'ın ilmi, takdiri ve gözetimi altında cereyan etmektedir ve Allah bu dünyadan çekilmiş değildir. Seküler çağ anlatısının telkin etmeye çalıştığı şey Allah'ın, -veya seküler literatürün ifadesiyle "tanrıların"-, artık insanlar tarafından rağbet görmüyor olması, dolaysıyla da olsa, bu dünyadan çekildiğidir. Açıkçası bu olgusal olarak doğru değil, zira insanların dine rağbetinde azalma yok artış var. Bunu görebilmek için sadece bakış açısını değiştirmek yetiyor.

Sekülerleşme anlatısına İslamcı veya muhafazakâr perspektiften bir tür karamsarlıkla katkıda bulunanlar da bana göre doğru bir iş yapmıyor. Sekülerleşme rüzgarlarına karşı dindarlığı savunayım derken, sekülerliğin zaferini ilan etmesine katkıda bulunmuş oluyorlar.

Bir İnsanlık Durumu Olarak Sekülerlik ve Dinsellik

Sekülerleşme anlatısına İslamcı veya muhafazakâr perspektiften bir tür karamsarlıkla katkıda bulunanlar da bana göre doğru bir iş yapmıyor" demiştik. Gerçekten de bu tür söylemler, sekülerleşmenin kendini tarihin sonunun muzaffer ideolojisi olarak sunmasına, bu yolla, tuhaf bir biçimde önemli bir katkıda bulunmuş oluyorlar. Oysa çıkış noktaları muhafazakarca, dinin sekülarist saldırılara karşı korunması, dindarlarda bir bilincin uyandırılması olabiliyor. Ama bunu yaparken sekülerizm merkezli bir tarih ve gerçeklik penceresinden baktıklarını bile fark etmiyorlar.

Sekülerleşme tezinin zaten telkin etmeye çalıştığı bilinç hali, dinin eninde sonunda çekilip gittiği ve yerine aklıyla, iradesiyle, değerleriyle insanın her şeyin merkezine oturacağıdır. İnsanı dinle, tanrıyla bu şekilde karşıtlaştırmak ayrı bir zihinsel sapma biçimi tabi ve emin olun hiç de yeni değil ve hiç de dünyaya tamamen hâkim olacak bir sapma biçimi değil.

Sekülerleşme tezinin, dünyaya yaydığı yaşam biçimleriyle, kapitalizmiyle, tüketim kültürüyle veya eninde sonunda putperestliğe varan hurafeleriyle çaldığı zafer tamtamları, insanlık var oldu olalı şirk dininin kendini hep ifade ettiği vesveselerinden ibaret de görülebilir.

İnsanları, hele dindarları dünyaya gark olmamaya doğru uyarmak, va'zu nasihatte bulunmak zaten dini söylemin en önemli işi. Ama bunu yaparken "din elden gidiyor" telaşı içine girmek de Kur'an'ın telkin ettiği anlayıştan bakıldığında, fuzuli bir ruh halini yansıtıyor. Kur'an'ın anlatımından bakınca din Allah'ın dini ve onu koruyan da odur. Ona tabi olan kendini korumuş, kendini kurtarmış olur. Buradan bakınca seküler insanın çırpınışı da kendine yeterlik iddiaları da insanlık tarihi boyunca sergilenmiş, çaresiz ve zavallı kula kulluk örnekleri olarak ayrı bir manzara arz ediyor.

Doğrusu, seküler çağ iddiası veya sosyolojik olarak sekülerleşme tezinin olgusal olarak doğru olmadığını sergileyen çok değerli çalışmalar da var. Peter L. Berger ve Thomas Luckmann'ın dünyanın en seküler dönemini yaşadığının söylendiği dönmelerde bile böyle bir şeyin değil tam tersi bir dinselleşmenin gelişmiş olduğunu üstelik Avrupa örneğinde gösterdikleri çalışmaları bu türdendir. Berger ve Luckmann Avrupa'da Hıristiyanlığın asıl altın çağını modern dönemde yaşadığını bile söylerler. Dinselliğin daha hâkim olduğu varsayılan Ortaçağda özellikle kırsal alanda geçerli olan dinsellik sınırları, söylemleri belirsiz bir paganizmden ibarettir ve kentleşmeyle birlikte Kilise örgütlenmeleriyle dinselliğin daha kitabi formları devreye girmiştir.

Aydınlanma Çağı'nın ünlü düşünürlerinden David Hume'un Dinin Doğası kitabı isimli kitabı ise sekülerleşmenin dinselliğe karşı veya tektanrıcılığın çoktanrıcılığa karşı evrimsel bir gelişme içinde olduğu tezine karşı çok daha açıklayıcı çevrimsel esasa göre işleyen bir model ortaya koyar. Seküler değerlerin doruğa tırmandığı Aydınlanma çağında genel geçer yaklaşıma aykırı bu çerçeve hem dinin kendi içinde tektanrıcılıktan çoktanrıcılığa doğru gidiş-gelişlerini hem de tarih içinde seküler ve dinsel arasındaki gelişme çizgisini evrimci bir yaklaşımdan kurtarıyor.

Dinler tarihi alanında hâkim bir paradigma olarak evrimci pozitivist yaklaşıma karşılık, Hume, çok daha önceden hem dinler arasında hem de her dinin kendi içinde çoktanrıcılıktan (hurafecilikten) tek tanrıcılığa (kitabiliğe) ve oradan tekrar çoktanrıcılığa doğru geçişler olduğunu anlatır. Bu hareketlilik dinler tarihindeki eğilimler arasında bir tür sarkaç modeli seklinde bir değişimi ayırt etmemize imkân veriyor.

Çağımızda dinsellikten uzaklaşma olarak kaydedilen gelişmeler veya söylemler ilk insandan itibaren dini bir söylemle birlikte var olan, onunla çatışma ve tartışma halinde olan eylem ve söylemlerdir. Dönem dönem biri diğerine galebe çalmış, göreli bir üstünlük elde etmiştir. Ama dünyanın hiçbir döneminde biri tamamen diğerini yok etmemiştir. Çünkü sekülerlik arzusu da dinsellik arzusu da insanın içinde var olan iki temel eğilim.

Bu iki eğilim bazen bir toplum içinde kendi aralarında bir sarkaç gibi gider gelirler. Toplumda görünür bir dindarlaşma veya dinden uzaklaşma hareketleri görülür. Ama bunlar bir toplumun içinde tarihsel dalgalar şeklinde gerçekleşir. Burada birinin lehine bir evrim hareketi tespit etmek mümkün değildir.

Bazen bir dinin kendi içinde bir dünyevileşme-uhrevileşme hareketi birinin lehine diğerinin aleyhine olacak şekilde gelişir. O zaman dinin, içselleştirilmediği halde, tamamen dünyevi eğilimler ve amaçlar doğrultusunda basitçe araçsallaştırılması söz konusu olur. Yani insan dinin kurtuluş çağrısına kulak verip kendini değiştireceğine, dini dünyevi çıkarları doğrultusunda eğip büker, tahrif eder, dini kendine tabi kılar.

Bazen de bir bireyin kendi içinde dindarlaşma veya dünyevileşme yönünde bir hareketlilik gözlemlenebilir. İnsan her zaman aynı ruh halinde, aynı yaklaşımda olmaz. Bir gün dünyaya gark olmuş bir insan ertesi gün veya bir saat sonra yaşadığı bir olayın, aldığı bir haberin, gördüğü bir şeyin, okuduğu bir mesajın etkisiyle dinsel bir hale yönelebilir. Bir tövbe veya bir yeniden doğuş tecrübesi şeklinde olabilir bu yöneliş. Tam tersi bir durum da olabilir. Bir gün yaptığı her şeyin hesabını vereceği duygusuyla

tam bir ilahi gözetim altında yaşadığı hissiyatından çıkıp dünyaya meyledebilir insan.

Bütün bu hallerde insanın, toplumun veya dinin bizzat kendisinin sekülerliği veya dinselliği arasında evrensel sayılabilecek geçişler olduğunu görmek için sadece insan olmak yeter. Çünkü tarih boyunca ve dünyanın her yanında her insan teki ve topluluğu bu geçişleri yaşar, yaşamıştır. Bu geçişler arasında evrimsel bir çizgi yok, sürekli kendini tekrarlayan bir insanlık halinin tezahürleri vardır. Dahası aslında sekülerliğin bir ideolojiye dönüştüğü, bir iddia ve inanç olarak ifade edildiği zeminin de tamamen dinin zemininde olduğuna dikkat etmemiz lazım. Kendi sekülerliğini (laikliğini) ifade ederken adeta bir dine veya bir inananlar topluluğuna ait olmanın heyecanını ifade edenlere yabancı değiliz nasılsa.

Bütün bunlara karşılık Seküler Çağ iddiası var olan ezeli bir kavgada seküler bir cepheden atılmış zavallı bir naradan başkası değil.

Dini bir açıdan bakanlar için Allah eninde sonunda nurunu tamamlayacaktır.

Sekülerleşmenin Kaynakları

Sekülerleşmeyi tarihsel evrim sürecinin bir aşaması gibi veya tarihin sonunun tekabül ettiği bir dünya kültürü gibi görmek hangi düzeyde olursa olsun modernist ideolojinin bir gururu. Gurur yani aldanış. Kendi yaratılmışlığını unutup her şeyin başlangıcı ve tek ölçüsü olduğunu düşünmeye başladığında insanın kapıldığı gurur bir aldanıştan başkası değil. Hele ortaya koyduğu maddi medeniyete bakıp nelere kadir olduğunu böbürlenerek ifade etmeye başladığında daldığı şey, bütün bilim ve medeniyet performansının yanı sıra bir cehaletten başkası değil.

Buna bir de Aydınlanma diyerek sergilediği cehalet bu gururun, bu aldanışın neticesidir. Öyle tahsille giderilemeyen, bilakis tahsille birlikte daha da artan bir cahiliye yani.

İnsanı bu istiğna haline sokan şey dünyada gerçekleştirdikleri oluyor. Medeniyetin maddi başarısı ve ürünleri arttıkça insanların bu duyguya kapılmaları çok daha olağan hale geliyor, ama tabii ki bu ilişki zorunlu değil. Allah'la inatlaşmak üzere göğe doğru uzanan kuleler dikenlere şahit oldu insanlık tarihi. Yaptığı araştırmalarla insanlığın sırrını çözüp, insanı eninde sonunda ölümsüz kılacak iksire duyulan ilgi de tanrıdan tam anlamıyla kurtulma isteğiyle paralel gitmiş. Yeryüzünde gezip geçmişleri başına gelenlerden ibret almak tavsiye edilebilir burada.

İnsanı Allah'ı tanımaktan, onu hakkıyla takdir etmekten alıkoyan bütün faktörler aslında insanı kendinden de uzaklaştırıyor. İnsanoğlu Allah'tan uzaklaştıkça kendinden de uzaklaşıyor, kendine yabancılaşıyor, kendine zulmetmiş oluyor.

Allah'ı bilmek ile kendini bilmek arasındaki denge kendini her an hissettirir, tabi duyana, görene, bilene, hissedene...

Allah'tan uzaklaştıran duygular aynı zamanda insanı da insanlığından çıkaran, insanı insana düşman eden, insanı insana kul eden, insanı insana ezdiren duygulardır.

Sekülerleşme bir uzaklaşma, bir unutma, bir lakaytlaşma sürecidir aynı zamanda. Dünyevileşme olarak da tesmiye olunur. Ancak aslında dünyanın da hakkının verilemediği, dünyanın da hukukunun çiğnendiği bir süreçtir dünyevileşme. Ahiretin bir tarlası olarak görülmediğinde, dünya, üzerinde yaşayanların zulmüne ancak Allah'ın verdiği güç ve tahammülle katlanabiliyor, ama her şeye şahit oluyor.

Dünyevileşme, özü itibariyle bir düşüştür, ama zannedildiği gibi bütün dünyayı kaplayan, evrimsel bir aşamaya tekabül etmez. Çok şükür ki, öyle değildir. Dünyada aynı anda ve aynı mekânda dünyeviliğin en alçak sınırlarında gezenler olduğu gibi, insanlığın en şerefli mertebelerinde insanlığını gerçekleştirenler, yani kula kulluk seviyesinden özgürleşip sadece Allah'a kulluk edenler beraber var olabiliyor. Bu beraberlik, elbette gergin bir beraberliktir, tartışmalı, çekişmeli, karşılaşmalı bir beraberlik.

Sekülerleşme bir tarihsel aşama değil bir insani durumdur. Bu durumun kaynağı bizatihi insanın kendi iradesi, kendi tercihidir.

Dünyevilik, yani insanın dünyaya gark olup, insana yaratıcının yazdığı misyondan sapması, esasen farklı biçimler de alabiliyor ve işin ilginci bu roller arasında yoğun bir dinsellik görüntüsü de yer alabiliyor.

Fetişleştirilmiş bir sekülerizmin içerdiği dindarca duyguları nereye koyacağımız bu noktada ciddi bir tartışma konusudur. Birçok sekülerist veya laisist için laiklik devletin işlevinden, insanların barış içinde bir arada yaşamalarını temin eden bir düzenleyici ilkeden ibaret değil, kendine özgü ritüelleri ve fetiş nesneleri de olan bir alternatif din mesabesindedir.

Doğrusu bu şekilde algılandığı bir düzeyde laiklik üzerine yapılacak tartışmanın bir din barışına veya vatandaşlar arasındaki barışa hizmet etmesi mümkün olmaz. Laikliği kendi dinlerine rakip olma iddiasında, üstelik ceberut bir iktidar ideolojisi olarak algılayan hiç kimsenin de ondan herhangi bir hayır umması mümkün olmaz.

Türkiye'de laikliğin, dindar insanlar nezdinde böylesi bir algıya sahip olması yaşanmış somut tecrübelerle ilgilidir. Buna rağmen AK Parti iktidarı döneminde laikliğin bir düzenleyici ilke, din özgürlüğünü temin eden bir vatandaşlık pratiği olarak yeniden tanımlanmış olduğu ve bu tanımın eskisine nazaran çok daha fazla kabul görmüş olduğu da açıktır. O kadar ki, bugün laiklik etrafında ciddi bir tartışma yaşanmamaktadır. Dün başörtüsünün herhangi bir alandaki varlığını tehdit olarak gören histerik laiklik anlayışı bugün yerini tam olarak din ve vicdan özgürlüğü olarak yaşanan bir laiklik anlayışına bırakmış, bir rejim olarak laiklik tartışması böylece gündemden düşmüştür.

Esasen bir düzenleyici ilke düzeyinde bu pratiğin İslam'ın veya Müslüman bireyin anlam dünyasına hiçbir olumsuz yansıması olmaz. Müslümanlar için zaten hem dinde zorlama yoktur, hem de herkesin dini kendinedir. Geriye, başka insanlarla paylaşılan dünyada ortak alanın herkesin rızasını alarak düzenlenmesiyse bu alana katılım niyetine hangi duygu ve motivasyonun yön verdiği kalıyor. Neticede herkes için bu duygu hala kendi inanç ve anlam dünyasıdır ve bu anlam dünyaları pekâlâ birbirinden ayrıştığı halde ortak bir alanı, bir kamu alanını güvenle ve barışla var edebilir. Bu alan seküler bir dünya algısına sahip olanlarla, kendi dünyalarını ahiretin bir tarlası olarak görerek buna uygun yaşayanları bir arada barındırabilir.

Ancak bir düzenleyici ilke olarak laiklik ile hayatı, insanı, dünyayı ve tanrıyı algılama tarzı olarak sekülerleşme arasında bir ayırım yapmak gerekiyor. Tarihsel evrimin bir bilinç düzeyi olarak görülen bu sekülerleşmenin psikolojik ve sosyolojik kaynakları üzerinde dururken, birer psikolojik veya sosyolojik hal olarak liberalliğe de muhafazakarlığa da, gelenekselciliğe de bakmak gerekir.